

בס"ד. יום ב' דחג הסוכות, ה'תשי"ט

(הנחה בלתי מוגה)

חסידים ואנשי מעשה כו', יש מהן אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו, אלו חסידים ואנשי מעשה, ויש מהן אומרים אשרי זקנתנו שכפרה את ילדותנו, אלו בעלי תשובה. אלו ואלו אומרים אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחל לו. והיינו, שבשמחת בית השואבה מודגש ענין התשובה, לא מבעי אצל בעלי תשובה, אלא אפילו אצל חסידים ואנשי מעשה, שהרי הלשון אשרי מי שלא חטא יש בזה גם קבלה על להבא (ששייך לענין התשובה), וגם הלשון שלא ביישה הרי ביוש הו"ע התשובה. וצריך להבין מהו ענין התשובה בחג הסוכות, דלכאורה, כאשר באים ליום הראשון², לאחר העבודה דר"ה עשי"ת ויוהכ"פ, שזדונות נעשים כזכיות³, אזי העבודה היא בשמחה גדולה, ומה שייך אז ענין התשובה. ובהכרח לומר שתשובה זו שייכת לשמחה דוקא. וכללות הענין הוא, כמשנת"ל⁴ בענין תשובה עילאה שאינה על החטאים כפשוטם, וגם לא על חטאים מלשון חסרון⁵, כי אם כמ"ש⁶ והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, והיינו, שגם כאשר הנשמה נמצאת בגוף שהוא מעלים ומסתיר [ועד שגם משה רבינו ששכינה היתה מדברת מתוך גרונו⁷, היינו, שלא זו בלבד שגופו הגשמי לא הי' מונע מגילוי הנבואה, אלא שגופו הגשמי הי' כלי לגילוי אלקות, הנה כאשר עלה למעלה הניח את גופו בעולם היצירה⁸], צריך להיות בה בחי' תשו"ע, שתהי' כמו שהיתה קודם ירידתה למטה, ולמעלה יותר, דכיון שהירידה היא צורך עליי⁹, אזי צריכה להגיע למעלה משרשה. דהנה, נשמות ישראל עלו במחשבה¹⁰, דענין המחשבה הוא לעצמו כו', ובמחשבה גופא הם בבחי' היותר עליונה

שמו"ר פ"ג, טו. ויק"ר פ"ב, ג. מכילתא יתרו יח, יט.

(8) ראה ד"ה כנשר תרמ"א (המשך יונתי תר"ם ע' מד (סה"מ תר"ם ח"ב ע' תקנד ואילך)). ד"ה הנ"ל שנה זו פ"ג (לעיל ע' 39). וש"נ.

(9) ראה לקו"ת פ' ראה כז, א. דרושים ליוהכ"פ סט, א. ובכ"מ.

(10) ב"ר פ"א, ד. וראה סה"מ ה"ש"ת ע' 17.

(1) סוכה נא, א. נג, א.

(2) אמור כג, מ.

(3) יומא פו, ב.

(4) ד"ה כנשר דש"פ האזינו פ"ו (לעיל ע' 43).

(5) ראה לקו"ת מטות פב, א. נצבים נא, א.

(6) קהלת ז, יב. לקו"ת ר"פ האזינו.

(7) ראה זח"ג רלב, א. שם ז, א. רסה, סע"א.

שבמחשבה (עלו במחשבה), במחשבה הקדומה דא"ק, ולמעלה יותר עד בחי' כח המחשבה. ומ"מ, ע"י ירידת הנשמה למטה היא מתעלה למדרגה עליונה יותר, והו"ע לאשתאבא בגופא דמלכא¹¹, דקאי על עצמותו ומהותו ית', שזהו אמיתית ענין התשובה. ולכן תשובה זו היא בשמחה גדולה, דמאחר שמגיע בהעצמות שהוא בלי הגבלות כלל, לכן גם השמחה היא שמחה גדולה בלי גבול. וע"פ משנת"ל¹² שכל הענינים הם בדרך כלל ופרט, הנה בדרך פרט הרי תשובה זו היא בחודש תשרי, ובפרטיות יותר בר"ה עשי"ת ויוהכ"פ, אלא שאז הרי זה בכסה¹³, וההתגלות היא ליום חגיגי¹³. ובדרך כלל הנה גם בכל יום מימי השנה ישנו מעין העבודה דיום הכיפורים.

(ב) **ויובן**¹⁴ בהקדם מ"ש¹⁵ שחורה אני ונאווה בנות ירושלים כאהלי קדר כיריעות שלמה, ואיתא במדרש¹⁶ שחורה אני בחורב שנאמר¹⁷ יעשו עגל בחורב, ונאווה אני בחורב שנאמר¹⁸ כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. שחורה אני במרגלים כו' ונאווה אני ביהושע וכלב כו'. שחורה אני כל ימות השנה ונאווה אני ביוהכ"פ. ומסיים בכתוב, כיריעות שלמה, ומפרש כ"ק אדמו"ר מהר"ש¹⁹ שיריעה שהוא בחי' מקיף קאי על המקיף דסוכה, והו"ע ופרוש עלינו סוכת שלומך²⁰. והנה, במ"ש שחורה אני ונאווה בנות ירושלים, צריך להבין מי הם בנות ירושלים שאליהם אומרים שחורה אני ונאווה, ומי היא האומרת על עצמה (לבנות ירושלים) שחורה אני ונאווה.

(ג) **אך** הענין הוא, דהנהה אנו אומרים²¹ נשמה שנתת בי טהורה היא אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי, אתה בראתה קאי על הנשמה כמו שהיא בבחי' בריאה, התחלת המציאות, וטהורה היא קאי על הנשמה כמו שהיא למעלה מבחי' בראתה, היינו שאינה בבחי' מציאות עדיין, וזהו"ע הטהרה, שלא זו בלבד שאין בה לכלוך, אלא שאינה שייכת ללכלוך כלל. וכמו שמצינו גבי סכך, שלא

15) שה"ש א, ה.

16) שהש"ר עה"פ.

17) תהלים קו, יט.

18) משפטים כד, ז.

19) סה"מ תרל"ד ע' שמג.

20) סוף ברכת ק"ש בתפלת ערבית.

21) נוסח "אלקי נשמה" בברכת השחר

(ברכות ס, ב).

11) זח"א ריו, ב.

12) ד"ה כנשר הנ"ל פ"ב (לעיל ע' 37).

13) תהלים פא, ד. ר"ה ת, סע"א ואילך.

לקו"ת ר"ה נד, ריש ע"ד. סידור עם דא"ח רלה, ב. ועוד.

14) בהבא לקמן — ראה ד"ה העושה

סוכתו תרל"ה (סה"מ תרל"ד ע' שמ ואילך).

וראה אוה"ת דרושים לסוכות ע' איתשי ואילך.

מספיק מה שלא קיבל טומאה בפועל, אלא צריך להיות באופן שאינו ראוי כלל לקבל טומאה²². וכמו"כ הוא הפירוש דטהורה היא, שאי אפשר ולא שייך כלל שיהי' בה איזה לכלוך. וקאי על בחי' הנשמה כפי שלא באה עדיין לכלל מציאות, והיינו, דכאשר הנשמה היא בבריאה הרי היא בבחי' אפשרות המציאות, והרי ענין המציאות מסתיר על בחי' כעצם השמים לטהר²³, אבל כאשר הנשמה היא בבחי' טהורה היא, אין בה גם אפשרות לענין של מציאות. ומשם ירדה הנשמה לבחי' אתה בראתה וכו' עד שנתלבשה בגוף (בכח המפליא לעשות²⁴), והרי כל ירידה וירידה היא באופן דעל כרחק אתה חי²⁵, והיינו לפי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא²⁶, אם חטא כפשוטו, או חטא מלשון חסרון, כמ"ש²⁷ והייתי אני ובני שלמה חטאים, ופרש"י חסרים. ומ"מ, הנה ע"י ירידה זו מתעלית הנשמה למעלה יותר מכמו שהיתה קודם. וזהו שחורה אני ונאווה בנות ירושלים, דבנות ירושלים קאי על הנשמות שלמעלה, שהנשמה נקראת בת להקב"ה, וירושלים היינו כמ"ש התוס'²⁸ בשם המדרש²⁹ שתיבת ירושלים מורכבת מב' תיבות, יראה שלם, וזהו בנות ירושלים, שהנשמות למעלה הם בבחי' שלימות היראה והביטול לאלקות, שזהו"ע חי הוי' אשר עמדתי לפניו³⁰, דאין עמידה אלא ביטול³¹. ואעפ"כ אומרת הנשמה שלמטה לבנות ירושלים שחורה אני ונאווה, שהנשמה למטה יש בה יתרון מעלה ויפוי (נאווה) על הנשמות שלמעלה, ויתרון זה נעשה עי"ז ששחורה אני.

ד) **וביאור** הענין, דהנה ענין השחרות הוא כמ"ש³² שחורות כעורב, וידוע שהעורב הוא אכזרי³³, וענינו בעבודה, שצריך להיות ענין האכזריות בנפשו על הגוף ונה"ב, אָפְזָאָגֶן זִיךְ פֿון די רצונות של הגוף ונה"ב, וכמו"כ צ"ל כללות קיום התומ"צ בדרך חוקה חקקתי גזירה גזרת³⁴, וכהלשון עול תורה³⁵ ועול מצוות³⁶, וכדאיתא בזהר³⁷ והובא

29 ב"ר פנ"ו, יו"ד.	22 משנה סוכה יא, א. ט"ז או"ח סתרכ"ט
30 מלכים"ב ה, טז.	סק"ב.
31 ראה תו"א וישב כט, ב. ובכ"מ.	23 משפטים כד, יו"ד. וראה לקו"ת
32 שה"ש ה, יא.	שבהערה 9.
33 ראה עירובין כב, א. כתובות מט, א.	24 ראה רמ"א או"ח ס"ו סוס"א.
34 במדבר"ר ר"פ חוקת.	25 אבות ספ"ד.
35 אבות פ"ג מ"ה.	26 קהלת ז, כ.
36 משנה ברכות יג, א.	27 מלכים"א א, כא. וראה לקו"ת
37 ח"ג קח, א.	שבהערה 5.
	28 תענית טז, א ד"ה הר.

בתניא³⁸ כהאי תורא דיהבין עלי' עול בקדמיתא כו', דתורא הוא הגוף ונה"ב, וצריך ליתן עליו עול, והו"ע האכזריות על הגוף ונה"ב. ובפרטיות יותר, הנה עיקר ענין האכזריות הוא במצוות לא תעשה, שענינם הוא אַפְזָגֵן זִיךְ, שהו"ע קו הגבורה, וזהו ההפרש בין מ"ע ומל"ת, שמ"ע הם השערות לבנות שלמעלה, וענין הלבנונית הוא קו החסד והרחמים, ומל"ת הם השערות שחורות שלמעלה³⁹. אמנם באמת הנה גם במ"ע יש ענין האכזריות, וכמו בצדקה שהיא כללות כל המצוות⁴⁰ הרי מבואר בתניא⁴¹ שלא אמרו חייך קודמין⁴² אלא כשביד אחד קיתון של מים וכו', שהוא דבר השהו לשניהם להשיב נפשם בצמא, אבל לא שזה יתענג באכו"ש ולבושים נאים וחבירו ימות ברעב ח"ו, ולכן צ"ל המשפט בצדקה, שישפוט את עצמו כמה מגיע לו והשאר יתן לצדקה⁴³, וענין זה שמצמצם חיי נפשו בשביל העני, הו"ע של אכזריות. וכן הוא גם בכל המצוות, שיש בהם ענין של אכזריות על גופו ונפשו הבהמית, ובפרט בהגזירות וסייגים שבמ"ע, וכנ"ל שקיום כל המצוות צ"ל בדרך קבלת עול, שזהו"ע עול מצוות. ונמצא שגם במ"ע יש ענין השחרות כעורב. וזהו שחורה אני ונאווה, שע"י השחרות והאכזריות על הגוף ונה"ב שהם מעלימים ומסתירים ועד שגם מנגדים לעבודת הוי', הנה עי"ז ונאווה, שנעשה בה עילוי יותר מבנות ירושלים. והיינו, לפי שע"י ההעלם וההסתר ובפרט ע"י הניגוד נעשה תוקף הצמאון והביטול לאלקות, כי, ביטול הנשמה בהיותה למעלה, הנה אף אשר חי הוי' אשר עמדתי לפניו, מ"מ הרי זה בהגבלה, ודוקא ע"י ההעלם והשחרות נעשה צמאון וביטול בל"ג. וכידוע המשל⁴⁴ מאמת המים, שכאשר יש סתימה שמעכבת את הילוך המים, אזי נעשה בה התגברות ביותר עד שהיא לוקחת בהליכתה גם את הסתימה עצמה. וכמו"כ יובן גם בהגוף ונה"ב שהם כמו סתימה המעכבים על הילוך הנשמה, שע"י נעשה בה תוקף הצמאון כו'.

והנה הענין דנאווה ישנו באמת גם בכל השנה, אלא שבכל השנה הרי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ולכן לא ניכר הענין דנאווה שנעשה ע"י הירידה. אמנם ביוהכ"פ, אשר מחמלתך שחמלת עלינו נתת לנו את יום צום הכפורים הזה את יום סליחת העון הזה ואת יום

(42) ב"מ סב, א.

(38) פמ"א (נד, א).

(43) ראה תו"א בשלח סג, סע"ב. סה"מ

(39) ראה לקו"ת שה"ש ו, ד, ז, ג.

תרמ"ג ע' מרמו. תרפ"ט ע' 90. וש"נ.

(40) ראה תו"א מקץ לח, ג. מב, ג. ועוד.

(44) ראה לקו"ת מסעי צא, ג. ר"ה נה, ג.

וראה תניא פל"ז (מח, ב).

סה"מ תרצ"ז ע' 244 ואילך.

(41) אגה"ק סט"ז (קכד, ב).

מקרא קודש הזה, הנה אז נתגלה בחי' ונאוה שע"י ירידת הנשמה למטה. והנה, גם תנועת התשובה דיוהכ"פ היא בחי' ונאוה, לפי שהתנועה דתשובה היא התגברות הצמאון שנעשה ע"י העלם והסתר. וזהו מ"ש במדרש ונאוה ביוהכ"פ, שיש בזה ב' ענינים, הא', שע"י הכפרה דיוהכ"פ מתגלה בחי' ונאוה של כל השנה, והב', מצד תנועת התשובה דיוהכ"פ. וע"פ משנת"ל שכל הענינים הם בדרך כלל ופרט, הנה גם בכל ימי השנה יש מעין יוהכ"פ, והוא זמן התפלה, שאסור באכילה ושתי', לפי שהוא מעין דיוהכ"פ, הנה גם אז הוא בבחי' ונאוה.

ה) וממשיך בכתוב כאהלי קדר כיריעות שלמה, היינו, שענין יריעות שלמה דקאי על המקיף דסוכה (כנ"ל ס"ב), נמשך ע"י אהלי קדר, דאיתא במדרש¹⁶ שאהלי קדר הם כעורים ושחורים וסמרטוטין, ומ"מ נעשה מזה בחי' יריעות שלמה. והיינו, דכשם שנת"ל שהענין דנאוה נעשה ע"י שחורה אני, כמו"כ הענין דיריעות שלמה נעשה ע"י אהלי קדר, שהם כעורים ושחורים וסמרטוטין.

והענין הוא, דאהלי קדר קאי על הלעו"ז (כמארז"ל⁴⁵ שאברהם יצא ממנו ישמעאל ויצחק יצא ממנו עשו), שהם י"א נשיאים דלעו"ז, וכנגדם הם י"א סממני הקטורת. ומבואר במ"א⁴⁶ הטעם שבקדושה המספר הוא עשר, כמאמר⁴⁷ עשר ולא תשע עשר ולא אחד עשר, ובלעו"ז המספר הוא י"א, דלכאורה איך יתכן שיהי' חוטא נשכר, אך הענין הוא, דהנה, בכל דבר יש חיות אלקי, כמ"ש⁴⁸ ואתה מחי' את כולם, וא"כ, גם למטה מטה בלעו"ז יש חיות אלקי. אך החיות שנמצא בהלעו"ז בפנימיות (שהרי ענין החיות הוא בפנימיות), עליו נאמר⁴⁹ נר רשעים ידעך, היינו, שנכבה ממנו האור אלקי. אבל ישנו גם החיות דקדושה שהוא בבחי' מקיף עליהם, והו"ע המקיף דלכונה זכה, שנקרא בשם זכה, ע"ש שאינו מתערב עמהם ומוכדל מהם, ולכן נשאר באופן של זכות וטהרה, והוא בחי' הי"א.

והנה כל הענינים שבלעו"ז ישנם גם בקדושה, אלא שבקדושה הוא בדרך נפלא מאשר בלעו"ז, ולכן הנה גם בקדושה ישנו בחי' המקיף, אלא שאינו נמנה במנין הספירות, והו"ע אנת הוא חד ולא

(48) נחמי' ט, ו. וראה תניא שער היחוד

והאמונה פ"ב.

(49) משלי כד, כ.

(45) פסחים נו, א.

(46) תו"א תולדות כ, ב ואילך. ועם הגהות

— אוה"ת תולדות קנב, א ואילך.

(47) ספר יצירה פ"א מ"ד.

בחושבן⁵⁰, והיינו, שבלעו"ז הוא במספר י"א, משא"כ בקדושה הרי אמרו עשר ולא אחד עשר, לפי שבחי' המקיף הוא אנת הוא חד ולא בחושבן, שבחי' זו אינה בחשבון הספירות, אלא מופלאת ומובדלת מהם. ועד"ז מצינו ג"כ בענין כה"ג, שנוסף לכך שהכהנים מובדלים מכל שבט לוי⁵¹, דלויים הו"ע הטהרה וכהנים הו"ע הקדושה⁵², הנה בכהנים גופא כתיב⁵³ ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים, שהוא דוגמת בחי' אנת הוא חד ולא בחושבן. וכמו שהוא בנפש כך הוא במקום, שבביהמ"ק גופא הי' המקום דקדש הקדשים שהוא המקודש ביותר. וענינו בזמן הוא יוהכ"פ. וזאת היתה עבודת אהרן כה"ג בקה"ק ביוהכ"פ, שע"י הקטרת י"א סממני הקטורת, שהו"ע בחי' הי"א שבקדושה, באופן דאנת הוא חד ולא בחושבן, נעשה הבירור והתיקון די"א הנשיאים דלעו"ז. וכמו"כ הוא גם בכאו"א בעבודה בנפש, שע"י העבודה דכה"ג שבנפשו בקדה"ק שבנפשו ביוהכ"פ, יכול הוא ללחום ולתקן את הלעו"ז. והיינו, שלא מספיקה העבודה שמצד הכחות פנימיים, לפי שכל הענינים שישנם בקדושה ישנם גם בלעו"ז, כמ"ש⁵⁴ את זה לעומת זה עשה האלקים, ולכן יש צורך בענין שישנו בקדושה בלבד, שעל זה אמרו⁵⁵ בבואה דבבואה לית להו, והו"ע היחידה שבנה"א, הנה ע"י התעוררות בחי' יחידה, שזוהי העבודה דיוהכ"פ, נעשה בירור י"א הנשיאים דלעו"ז. וזהו ענין אהלי קדר, דאיתא במדרש⁵⁶ אע"פ שנראין מבחוץ כעורים ושחורים וסמרטוטין, הרי מבפנים (בפנימיותם) הם אבנים טובות ומרגליות, והיינו, שע"י העבודה דיוהכ"פ בבחי' יחידה, מתגלה הפנימיות שבהם.

וזהו כאהלי קדר כיריעות שלמה, שע"י הבירור דלעו"ז (אהלי קדר) נמשך בחי' המקיף דקדושה (יריעות שלמה) שמאיר בגילוי בחג הסוכות, וכנ"ל שביוהכ"פ הוא בכסה, ונמשך בגילוי בסוכות בצל הסוכה שנקרא צלא דמהימנותא⁵⁶. ויובן ע"פ משנת"ל בענין ונאוה שנעשה ע"י השחרות, שהו"ע העבודה דתומ"צ בכחות פנימיים, ומכ"ש בנוגע לעבודה דיוהכ"פ, שאז דומים למלאכים⁵⁷, והעבודה היא באופן של מס"נ בהנחת כל עצמותו, ועי"ז נמשך ונתגלה בחי' המקיף דקדושה, שגדלה

53) דברי הימים א כג, יג. וראה לקו"ש חיי"ז ע' 36 הערה 23.
54) קהלת ז, יד.
55) ע"פ גיטין סו, א.
56) ראה זח"ג קג, א.
57) פרד"א פמ"ו. דב"ר פ"ב, לו.

50) תקו"ז בהקדמה (ז, א).
51) רמב"ם הל' כלי המקדש רפ"ד.
52) ראה גם זח"ג קעו, ב. ביאורי הזהר לאדהאמ"צ סט, ג ואילך. ולהצ"צ ח"א ע' שכו ואילך. ח"ב ע' תתקד ואילך.

מעלתו ביותר. וכמובן גם ממה שמצינו גם בבחי' המקיף כפי שנמצא בלעו"ז, דהנה, כאשר המרגלים טענו לא נוכל לעלות גו' כי חזק הוא ממנו⁵⁸, א"ת ממנו אלא ממנו כביכול כו'⁵⁹, השיבו יהושע וכלב ואמרו סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראום⁶⁰, היינו, שהקב"ה העביר המקיף מעליהם ולכן אין בכחם לעשות כלום, ומזה מוכח, שלפי טעותם שלא סר צלם מעליהם, אלא יש בהם המקיף שנקרא צל, הנה בחי' המקיף הוא חזק כ"כ עד שאפילו אצל דור המדבר שהי' דור דיעה⁶¹ הי' מקום לומר שחזק הוא ממנו, שכל זה הוא מצד מעלת המקיף גם כפי שנמצא בלעו"ז, ומכ"ש כפי שהוא בקדושה, בחי' אנת הוא חד ולא בחושבן. וזהו"ע יריעות שלמה, המקיף דסוכה, צלא דמהימנותא, שמתגלה בסוכות ע"י העבודה דיוהכ"פ, והו"ע הוי' צלך⁶².

(ו) וזהו גם מה שאמרו רז"ל⁶³ עה"פ⁶⁴ כי הוי' אלקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך, מהו להצילך, חד אמר להגן עליך להיות צל על ראשך, וחד אמר לרוקן כל נכסי האומות וליתן לך, כד"א⁶⁵ ונצלתם את מצרים. והענין הוא, דפירוש הא' להצילך מלשון צל ומקיף, הו"ע העבודה שמצד המקיף דיחידה, שע"ז נמשך סוכ"ס גם בכחות הפנימיים, עד שנעשה אצלו מוח שליט על הלב⁶⁶ ולבו ברשותו⁶⁷. ואח"כ הוא פירוש הב' מלשון ונצלתם את מצרים, לרוקן כל נכסי האומות, שנקראו על שם מצרים⁶⁸, והיינו, שבכל מקום ומקום שאליו בא איש ישראל, צריך להוציא משם את ניצוצות הקדושה. אמנם, הוצאת הניצוצות מהקליפות בלבד אינו מספיק עדיין, אלא צריך גם ליתן לך, והיינו, שע"ז שמתייחד עמהם הרי הוא מברר מזכך ומעלה אותם לקדושה. וזהו"ע יריעות שלמה שבא ע"י הביורר דאהלי קדר, שהו"ע בירור הניצוצות מהקליפות והעלאתם לקדושה עד שזדונות נעשים כזכיות, ועי"ז נמשך הגילוי בחג הסוכות בבחי' צלא דמהימנותא.

64	תצא כג, טו.	58	שלח יג, לא.
65	שמות ג, כב.	59	סוטה לה, א.
66	זח"ג רכד, א. תניא פי"ב (יז, א). פי"ז (כג, א).	60	שם יד, ט.
67	ב"ר פל"ד, יו"ד. פס"ז, ח. תניא פי"ז שם.	61	ראה ויק"ר פ"ט, א. במדבר"ר פי"ט, ג.
68	ב"ר פט"ז, ד.	62	תהלים קכא, ה. ראה אוה"ת שבערה
		14.	
		63	ויק"ר פכ"ד, ז.

ז) וזהו חסידים ואנשי מעשה כו' אשרי ילדותנו שלא בישה את זקנתינו כו' אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחל לו, שהו"ע עבודת התשובה בשמחה, והיינו לפי שתשובה זו היא תשובה עילאה, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, כמו שהיתה הנשמה קודם ירידתה, ולמעלה יותר, עד שמתאחדת בעצמותו ומהותו ית', ומצד זה נעשה גודל השמחה. והשמחה שבתשובה זו נמשכת גם בכחות הפנימיים, שכל עניני עבודתו בג' הקוין הם בשמחה ובטוב לבב, שזהו שלימות העבודה כאשר היא בריבוי השמחה. ומזה נמשך גם שכל עניניו הגשמיים הם בשמחה ובטוב לבב, ועד לתכלית שלימות השמחה שיתגלה לעת"ל בגאולה השלימה, בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

